

Vägivalla ennetamise strateegia aastateks
2015–2020: 2015. aasta täitmise
lühikokkuvõte

Sissejuhatus

1. Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015–2020 (edaspidi *VES, strateegia*) ja selle rakendusplaani aastateks 2015–2018 kiideti heaks Vabariigi Valitsuse 27.02.2015. a korraldusega nr 100.
2. Strateegia üldeesmärk on, et aastaks 2020 on vägivald Eestis vähenenud. Strateegia üldeesmärgi saavutamiseks on seatud neli alaeesmärki (vägivallatolerants, vägivallaohvrite kaitse ja tugi, vägivallajuhtumite menetlemine, vägivalla toimepanijate kohtlemine); strateegia eesmärkide täitmine toimub meetmete kaudu rakendusplaani alusel. Strateegia hõlmab viit valdkonda: lastevaheline vägivald, laste väärkohtlemine, perevägivald (lähisuhtevägivald), seksuaalvägivald, inimkaubandus.
3. Strateegia elluviimist koordineerib Justiitsministeerium. Strateegiat viivad ellu seitse ministeeriumi (JuM, HTM, KuM, MKM, SiM, SoM, VäM) koos oma allasutustega, samuti kohalikud omavalitsused, haridus- ja tervishoiuasutused ning vabaühendused.
4. Käesolev kokkuvõte annab lühiülevaate strateegia täitmisest 2015. aastal. Samuti tuuakse välja 2015. aasta andmed strateegia eesmärkide ja meetmete mõõtnäitajate kohta. Strateegias seatud eesmärkide saavutamise põhjalikum analüüs¹ koostatakse 2018. aastal strateegia esimese kolme aasta kohta.
5. Strateegia täitmiseks kulus 2015. aastal lisaks ministeeriumide ja nende valitsemisala asutuste tegevuskuludele hinnanguliselt 2,6 miljonit eurot.

Strateegia üld- ja alaeesmärkide mõõtnäitajad

6. Strateegia üldeesmärgi täitmist hinnatakse vägivalla ohvriks langemise taseme kaudu viie mõõdiku alusel. 2015. aasta kohta saab välja tuua kolme mõõtnäitaja andmetes toimunud muutused, kõikide näitajate taset iga-aastaselt ei mõõdetata. Võrreldes 2014. aastaga vägivalla ohvriks langenud inimeste osakaal 2015. aastal ei kasvanud, vägivaldse ründe tagajärjel hukkunuid oli kokku kahe võrra vähem ja perevägivald tõttu hukkunuid viie võrra vähem.

Tabel 1. Üldeesmärgi mõõtnäitajad, 2014–2015

Üldeesmärgi mõõtnäitajad	Algtase	2015	Sihttase 2018	Sihttase 2020	Allikas; mõõtmise sagedus
Aasta jooksul vägivalla ohvriks langenud inimeste osakaal ²	2,3% (2014)	2,3%	≤ 1,9%	≤ 1,4%	Justiitsministeeriumi ohvri-uuring: igal aastal
Vägivaldse ründe tagajärjel hukkunuid	42 (2014 ³)	40	< 35	< 25	Surma põhjuste register: igal aastal
Perevägivald tõttu hukkunuid	10 (2014)	5	< 8	< 5	Kriminaalstatistika: igal aastal
Seksuaalse väärkohtlemise ohvriks langenud laste osakaal	32% (2015)	32%	x	≤ 32%	Laste seksuaalse väärkohtlemise leviku uuring: 2015, 2020.
Koolikiusamise ohvriks langenud laste osakaal	22% (2014)	x	x	< 18%	Laste hälbiva käitumise uuring (ISR4-4): 2019 ⁴

„x“ – mõõtnäitaja seis ei mõõdetud.

7. Enamike alaeesmärkide mõõtnäitajate taset iga-aastaselt ei mõõdetata, sealjuures selgitatakse kolme näitaja baastase välja 2016. aastal. Vägivallatolerantsi muutmisel ja avalikkuse teadlikkuse tõusule on panustatud mitmete kampaaniatega, ohvrite abistamisel laienes nõustamisteenuste valik ning kokkuvõttes aidati ka enam inimesi, kuna teenusele suunatud ja pöördujate arv tõusis. Lisaks tegeleti arvukalt eri elualade spetsialistide koolitamisega, et anda juurde teadmisi vägivallakuritegude märkamisest ja neile reageerimisest (nt asenduskodude

¹ Strateegia punkt 83.

² S.o nende inimeste osakaal, keda on aasta jooksul avalikus kohas, kodus või mujal rünnatud nii, et nad on saanud haiget.

³ Algtaseme andmeid 2014. aasta kohta on täpsustatud.

⁴ Koolikiusamise ohvriks langemist hinnatakse poliitsei- ja piirivalveameti igal aastal läbi viidavas riskikäitumise teadlikkuse uuringus ja iga nelja aasta tagant läbi viidavas rahvusvahelises laste hälbiva käitumise uuringus.

töötajad, tervishoiutöötajad) ning kutsuti ellu ja asuti rakendama uusi tõendus põhiseid ennetusprogramme.

Tabel 2. Alaeesmärkide mõõtnäitajad, 2014–2015

Alaeesmärgi mõõtnäitajad	Algtase	Tase 2015	Sihhtase 2018	Sihhtase 2020	Allikas; mõõtmise sagedus
Vägivallaohvri kaitseks määratud ajutiste lähenemiskeeldude arv	15 (2013)	20	> 20	> 25	Kriminaalstatistika: igal aastal
Naiste tugikeskustes tagatud voodikohtade arv	134 (2013)	113	140	140	Tugikeskuste statistika: igal aastal
Laste arv erikoolis ⁵ ja vanglas	89 (2013)	24 vanglas; 63 erikoolis	75	60	EHIS; kriminaalstatistika: igal aastal

Alaeesmärk 1: Inimeste oskused vägivallast hoiduda, vägivalda ära tunda ja sekkuda on paranenud

Meede 1.1. Edendatakse vägivallaalast teadlikkust ja seeläbi kujundatakse vägivalda taunivaid hoiakuid

8. 2015. aastal tehti vägivallaalast teavitustööd nii laiema avalikkuse kui kitsamate sihtrühmade seas. Kõik kampaaniad viidi läbi nii eesti kui vene keeles:

- Pere- ja lähisuhtevägivalla teemal korraldati Euroopa Komisjoni rahastatud projekti „Kasvatades vägivallavaba põlvkonda“ raames teavituskampaania „Ava silmad“⁶. Kampaania mäletatavus ja arusaadavus oli kampaania aruande⁷ andmetel kõrge, nt mäletas kampaania toimumist kokku 62%, sihtrühmas 15-24aastased 73,2% küsitluteest. Sama projekti raames korraldati 13.-14.10.2015 naistevastase vägivalla teemaline rahvusvaheline konverents⁸, mida kajastati nii päevalehtede artiklites kui eri telekanalite uudislõikudes.
- Inimkaubanduse ennetamiseks viidi läbi töövahendusteenuse kampaania „Kui välismaale, siis targalt!“⁹. Kampaania jõudis kokku 52%-ni uuritud 15-74aastaste sihtrühmast (N=328), kes on kaalunud välismaale tööle minemist. Nii töövahenduse kui naistevastase vägivalla kampaania aruannetes märkisid inimesed, et suudavad märgata paremini ohuolukordi, otsida ise abi ja suunata abivajajaid abi juurde.
- Inimkaubanduse ennetamiseks korraldati Euroopa Liidu rahastatud projekti ISEC raames Eestis, Lätis, Leedus ja Rootsis online meediakampaania¹⁰, mis andis infot ohvritele abi saamise võimaluste kohta. Lisaks online meedias avaldatud bannerile koostati spetsialistidele ja võimalikele ohvritele juhendmaterjale ja voldikuid¹¹.
- Lastevanemate koostati internetikeskkonnas jagamiseks eesti ja vene keeles abimaterjal¹², kuidas reageerida lapse seksuaalse väärkohtlemise kahtluse korral.
- Eesti Seksuaaltervise Liidu projekti „Seksuaalvägivalla ohvrite abistamiseks laiapõhjalise koostöövõrgustiku loomine ja võimestamine“ raames korraldati kampaania¹³ avalikkuse teavitamiseks seksuaalvägivalla lubamatusest, vägivallaohvrite abisaamise vajadusest ja

⁵ Siin on mõeldud kohtu poolt erikooli suunatud lapsi.

⁶ Kampaania lisainfo: www.avasilmad.ee.

⁷ Kampaania aruanne. Avaldamata.

⁸ Konverentsi lisainfo: <http://www.just.ee/et/kasvatades-vagivallavaba-polvkonda>.

⁹ Kampaania lisainfo: <http://toovahendus.ti.ee/>.

¹⁰ Eesti kampaania online banner on leitav siit: <http://ift.ee/>.

¹¹ Juhendmaterjalid leiab: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/inimkaubandus/improving-victim-support-during-criminal-proceeding-anti-trafficking-training-criminal>.

¹² Lastevanemate materjalid: <http://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/praktilisi-nouandeid/abimaterjal-lapsevanemale>.

¹³ Kampaania lisainfo: <https://www.estl.ee/seksuaalv%C3%A4givald>, ennetusvideo: <https://youtu.be/p3XLdarLIOY>.

võimalustest. Kampania raames loodi veebilehekül, loodi teavitusvideo, korraldati erinevaid laiemale avalikkusele suunatud teavitusaktioone.

- Korraldati PÖFF Just Filmi laste õiguste eriprogrammi viies juubeliaasta.
 - Laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamiseks tähistati laste seksuaalse väärkohtlemine vastast päeva ning kohandati eesti keelde Euroopa Nõukogu loodud videoklipp¹⁴, mis jõudis sotsiaalmeedias vähemalt 68 000 vaatajani.
 - Korraldati kriminoloogiaalaste tudengitööde konkurs¹⁵, millega valiti välja ja tunnustati ning tunnustati parimaid töid, mille hulgas oli ka seksuaal- ja lähisuhtevägivalla temaatikat käsitlevad tööd.
9. Vägivalla levikust ja olemusest informeeritud teadlikkuse tõstmiseks koostati kriminaalstatistika ülevaateid ja viidi läbi valdkondlikke analüüse, uuringuid.
- 2015. aastal viidi läbi laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise leviku uuring¹⁶, mis näitas, et laste seksuaalne väärkohtlemine on üsna levinud. 32% 16–18aastastest noortest on kogenud elu jooksul vähemalt ühte väärkohtlemisena käsitletud tegu väljaspool interneti keskkonda. 30% noortest on kogenud vähemalt ühte seksuaalse ahistamise juhtumit, peamiselt käperdamist (25%) ja alasti eksponeerimist (11%). Seksuaalvägivalda on kogenud iga kümnes noor, sh 5% on sunnitud olema seksuaalvahekorras. Laste seksuaalse väärkohtlemise levikut kaardistav varasem uuring viidi läbi enam kui kümme aastat tagasi.
 - 2015. aasta koolinoorte inimkaubanduse teadlikkus uuringust¹⁷ selgus, et inimkaubanduse mõistega seostasid noored eelkõige prostitutsiooni ja tööorjust. Mainiti spontaanselt ka narkovedu, väikelaste müüki ja elundidoonorlust, kuid neid juba harvem. Inimkaubanduse teema ei ole noorte jaoks kuigi oluline ja huvipakkuv, isiklike kokkupuuteid ei ole või ei osata neid märgata ja seega pigem vahendatakse meedia kaudu kuulnud informatsiooni. Pigem leiti, et inimkaubandus jääb üsna kaugeks, osalt ka seetõttu, et ei märgata ennetustöid. Kui senini on info inimkaubanduse kohta jõudnud noorteni üsna juhuslikult interneti, meedia või teleseriaalide kaudu, siis nähti vajadust muuta teavitus süsteemsemaks, nii et see jõuaks igaüheni. Noorte arvates on mõjuvam viis sellest teemast rääkimiseks läbi ohvri või ohvritega reaalselt tegelenud inimeste silmade. Ühe hea võimalusena nähti ka inimkaubanduse teema lisamist kooliprogrammi, näiteks teema käsitlemist ühiskonnaõpetuse tundide raames. Heaks õppematerjaliks ja diskussioonitekitajaks nendes tundides võiksid olla dokumentaalfilmid reaalsetest juhtumitest ja ohvritest. Uuring andis hea sisendi 2016–2017. aastaks kavandatud inimkaubanduse ennetuskampaniaks.
 - Kriminaalpoliitika.ee lehel on koostatud laste seksuaalse väärkohtlemise teemaline teemaleht¹⁸, et jagada infot valdkonda puudutavate teemadel.

Meede 1.2. Ennetatakse laste ja noorte riskikäitumist ja vägivalda

10. Mitmete projektipõhiste tegevuste (nt politsei ja ENÜ koolitused) kõrval on riik toetanud tõendatud mõjuga sekkumiste rakendamist haridusasutustes, eesmärgiga tagada nendega kaetus üle Eesti: nt TAI ja SiM koostöös rakendatakse algklassidele mõeldud käitumisoskuste mängu VEPA, ESTL ja SiM koostöös on käivitamisel noorte paarisuhtevägivalla ennetusprogramm *Expect Respect Teen Abuse toolkit*, vabaühenduste eestvedamisel ja koostööna Kiusamisvaba haridustee liikumise raames rakendatakse aina enamates lasteaedades ja koolides koolikiusamise ennetusprogramme Kiusamisest vaba lasteaed ja kool ning KiVA. Laste

¹⁴ Euroopa Nõukogu videoklipp: <https://www.youtube.com/watch?v=TH0mCTVn8rl>.

¹⁵ Tudengitööde konkurs: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/uliopilastode-konkurss/2015aasta-konkurss>.

¹⁶ Tartu Ülikool (2015). Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise leviku uuring.

¹⁷ EMOR (2015). 17–20aastaste noorte hoiakud ja teadmised inimkaubandusest, prostitutsioonist ja välismaale tööle- või õppimaminekust.

¹⁸ Teemaleht: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/teemalehed/laste-seksuaalne-vaarkohtlemine>.

internetiturvalisuse suurendamiseks jätkati Lastekaitse Liidu eestvedamisel Targalt internetis projekti tegevustega¹⁹.

11. 2015. aastal ei alustatud koolilepitamisega seotud tegevusi, kuna projektitaotlusi välisrahastuse leidmiseks ei rahuldatud. Hetkel lisaraha koolilepituse süsteemseks käivitamiseks 2016. aastal puudub.

Meede 1.3. Suurendatakse erialaspetsialistide teadlikkust ja seeläbi nende rolli vägivalla märkamisel

12. Erialaspetsialiste teadlikkuse tõstmisele panustati nii projektipõhiste koolituste kui juhendmaterjalidega:

- EAÜI projekti raames viidi läbi ekspertküsitlused sotsiaaltöötajate, tervishoiutöötajate ja juristide seas ning uuringu tulemuste tutvustamiseks korraldati ümarlauad-seminarid vastavate erialaspetsialistidele. Lisaks loodi projekti tulemusena uusi õppeaineid lähisuhtevägivalla teemal nii Tartu Ülikoolis, Tallinna Ülikoolis kui Sisekaitseakadeemias.
- Eesti Seksuaaltervise Liidu projekti „Seksuaalvägivalla ohvrite abistamiseks laiapõhjalise koostöövõrgustiku loomine ja võimestamine“ raames koolitati 2015. aastal üle Eesti meedikuid seksuaalvägivallaohvrite abistamise ja bioloogiliste jälgede kogumise osas ning võtmespetsialistidele korraldati koolitusi seksuaalvägivalla juhtumites võrgustikutöö tegemiseks ning ohvrite abistamiseks.
- Koolitati üle Eesti laste asenduskodude spetsialiste ja anti välja vastav metoodiline kogumik. Valminud on asenduskodudes vägivalla ennetamise ja juhtumitele reageerimise juhised, mille rakendamine on kavas lisada ka koolituskavasse.

Meede 1.4. Rakendatakse ellu rahvusvahelisi soovitusi

13. EN inimkaubandusvastase konventsiooni ratifitseerimine²⁰ jõustus Euroopa Nõukogus Eesti suhtes 1. juunil 2015. aastal. Eesti allkirjastas EN inimkaubandusvastase konventsiooni 3. veebruaril 2010. a.
14. Justiitsministeerium valmistas ette väljatöötamiskavatsuse²¹ seadusemuudatuste kohta, et tagada EN naistevastase ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni ratifitseerimine. Seaduseelnõude ettevalmistamisega jätkatakse 2016. ja 2017. aastal.
15. Sotsiaalministeeriumi eestvedamisel koostöös Justiitsministeeriumiga valmis Euroopa Nõukogu laste kaitset seksuaalse väärkohtlemise eest käsitleva konventsiooni (nn Lanzarote konventsiooni) ratifitseerimise eelanalüüs²².
16. EL ohvrite direktiivi 2012/29/EL ülevõtmisega seotud kriminaalmenetlusseadustiku muudatused²³ jõustusid 16. jaanuaril 2016. aastal – sellega jõustusid kannatanute õigusi kriminaalmenetluses laiendavad kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadused.
17. 2015. aastal ei jõutud rassismi ja ksenofoobiavastast võitlust käsitleva EL raamotsuse 2008/913/JSK ülevõtmiseni, vastav karistusseadustiku muutmise eelnõu on Justiitsministeeriumil ette valmistatud.

¹⁹ Targalt internetis projekti lisainfo: www.targaltinternetis.ee.

²⁰ Ratifitseerimise seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/223122014001>.

²¹ Väljatöötamiskavatsus: <http://eelvoud.valitsus.ee/main#9CLZuovR>.

²² Sotsiaalministeerium 2015, töödokument, avaldamata.

²³ RT I, 06.01.2016, 5; <https://www.riigiteataja.ee/akt/106012016005>.

Tabel 3. Alaeesmärgi 1 meetmete mõõtnäitajad

Alaeesmärgi 1 meetmete indikaatorid	Algtase	Tase 2015	Allikas; mõõtmise sagedus
1.1.A. Teadlikkus vägivallast kasvanud	Algtase: selgub 2015	11 (2015)	Allikas: Muudame allikat, hindame teadlikkust VES osapoolte läbiviidud avalikkusele suunatud teavitustegevuste arvu kaudu.
1.1.B. Naiste teadlikkus läbi viidud naistevastase vägivalla ennetuskampaaniatest	Algtase: 36% (2014)	x	Allikas: 2014. a kohta FRA uuring; edaspidi kampaania mõju-uuringud
1.2.A. Alaealiste osakaal, kellele pole räägitud kiusamisest ja vägivallast	Algtase: 16% (2014)	16%	Allikas: PPA riskikäitumise uuring
1.2.C. Lasteaedade ja koolide arv ja osakaal, kus on kasutatud tõenduspõhiseid koolikiusamise programme	Algtase: 61% lasteaedades ja 24% koolides (2014)	68% lasteaedades ja 36% koolides	Allikas: HTM andmed (eesmärk 2020: 90%)
1.3.A. Tervishoiutöötajate igapäevane kokkupuude korduvat vägivalda kogenud naistega	Baastase: 54% (2015)	x	Allikas: 2014. a EAÜI küsitlus meedikute seas; edasistel aastatel mõõdame muutunud mõõdiku alusel tervishoiutöötajate teadlikkust
1.4.A. VES teemat käsitlevate ratifitseeritud EN konventsioonide ja ülevõetud ELi direktiivide ja raamotsuste arv	Algtase: 0 (2014)	2	

„x“ – mõõtnäitaja seis ei mõõdetud.

Alaeesmärk 2: Vägivallaohvritele on nende vajadustest lähtuv kaitse ja tugi paremini tagatud

Meede 2.1. Arendatakse vägivallaohvrite abistamise süsteemi

18. Võrreldes 2014. aastaga kasvas 2015. aastal nii ohvriabiteenusele kui ohvriabi kaudu teistele teenustele jõudnud isikute arv, samuti naiste tugikeskusesse pöördunud naiste arv.
19. Teenuste süsteemi korrastamiseks valmistas sotsiaalministeerium ette ohvriabi seaduse muutmise väljatöötamiskavatsuse²⁴ ja eelnõu, mille menetlemisega jätkatakse 2016. aastal, et alates 2017. aastast reguleerida naiste tugikeskuse teenus ohvriabi seadusega.
20. Suurt tähelepanu pöörati 2015. aastal seksuaalvägivalla ohvrite toetamisele ja juhtumite tuvastamise tõhustamisele läbi avalikkuse teavitamise ja tervishoiuasutuste teenusepakkumise valmisoleku loomise (eelkõige seksuaalvägivalla ohvritelt bioloogiliste jälgede kogumise komplektide, vastavate juhiste koostamise ning medikutele koolituste pakkumise kaudu). Koolitused viidi läbi medikutele, võtmespetsialistidele, katsetati rehabilitatsiooniteenust seksuaaltervise kliinikutes, koostati tegevusjuhised ja läbi www.amor.ee keskkonna pakuti nõustamist seksuaalvägivalla ohvritele.
21. Sotsiaalministeeriumi poolt valmis väärkoheldud laste abistamise süsteemi poliitikaanalüüs²⁵. Seksuaalselt väärkoheldud lapse abistamise süsteemi teemal korraldati 2015. aastal

²⁴ Väljatöötamiskavatsus: <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/732f90c6-89ce-4dbe-b5dc-b54070974689#hKwM7Mn3>.

²⁵ Sotsiaalministeerium 2015, avaldamata.

võrgustikukohtumisi. Väärkoheldud lapse ülekuulamise teemal korraldasid Islandi Barnahus'i eksperdid kahepäevase koolitusseminari Eesti spetsialistidele, et tõsta spetsialistide oskusi väärkoheldud lapsega kontakti loomisel, vestlemisel ning ülekuulamisel.

Meede 2.2. Parandatakse vägivallaohvrite õiguskaitset

22. Vägivallaohvrite õiguskaitse tagamise puhul saab esile tuua, et 2015. aastal koostati „Riigi õigusabi süsteemi korraldamise stsenaariumid“²⁶ analüüs, mis käsitleb ka esmatasandi õigusnõustamist, ning millele tuginedes on plaanis reformida riigi õigusabi süsteemi. Kavas on 2016. a I poolaastal koostada plaanitavate muudatuste väljatöötamiskavatsus ning sügisel eelnõu. Reformi tagajärjel muutuvad ka esmatasandi õigusnõustamise mahud ja sihtrühmad. Olulisemad esmatasandi õigusnõustamist puudutavad muudatused:

- 1) anda advokatuurile õigus otsustada riigi õigusabi määramine teovõimelistele isikutele kaalutlusruumiga tsiviil-, haldus- ja kriminaalasjades;
- 2) panna advokatuurile esmatasandi õigusnõustamise kohustus (advokatuurile lähevad üle ka esmatasandi õigusnõustamise eelarvelised vahendid);
- 3) seeläbi tagada tänaste rahaliste vahenditega inimestele õigusabi reaalne ja parem kättesaadavus, kasutades riigi ressursse efektiivsemalt ja saavutades riigi õigusabi süsteemi jätkusuutlikkust.

23. 2015. aastal valmistati ette KrMS muutmise eelnõu, mis jõustus 16.01.2016, millega loodi kohustus määrata alaealisele kannatanule, kelle huvid on vastuolus tema seadusliku esindaja huvidega, menetleja poolt riigi õigusabi korras advokaat. Eelkõige on see võimalus vajalik ja ettenähtud alaealisele pere- ja seksuaalvägivalla ohvrile, kui kurjategijaks on olnud pereliige, mistõttu ka teine vanem ei pruugi olla võimeline lapse huve menetluses tagama.

24. Justiitsministeerium tellis kuriteoohvritele mõeldud veebilehe „Abiks ohvrile“ disaini ning tehnilise lahenduse. 2015. aastal tegeleti kannatanutele mõeldud veebilehe sisu ettevalmistamisega eesmärgiga jagada kannatanutele olulist infot seoses abistavate organisatsioonide ning menetlusega seotud küsimustega. Lehekülg avaldatakse 2016. aasta II pa.

25. 2015. aastal ei osalenud VARRE programmis ühtegi Politsei- ja Piirivalveameti tuvastatud inimkaubandusohvrit ja ühelegi kolmandatest riikidest pärit kodanikule tagasipöördumistoetust ei antud.

Alaeesmärgi 2 meetmete indikaatorid

Tabel 4. Alaeesmärgi 2 meetmete mõõtnäitajad

Alaeesmärgi meetmete 2.1 ja 2.2 indikaatorid	Algtase	Tase 2015	Allikas; mõõtmise sagedus
2.1.A. Ohvriabisse vägivalla tõttu tehtud pöördumiste arv	Algtase: 3587 (2014 ²⁷)	4456	Allikas: SKA
2.1.B. Naiste tugikeskustesse pöördunud naiste arv	Algtase: 1617 (2014)	1763	Allikas: naiste tugikeskuste statistika
2.1.C. SKA kaudu teenusele pöördunud väärkoheldud laste arv	Algtase: 33 (2013)	53	Allikas: SKA
2.1.D. Ohvriabi kaudu teenuseid saanud inimkaubanduse ohvrite arv	Algtase: 4 (2014)	16	Allikas: SKA
2.1.E. Ohvriabisse pöördunud seksuaalvägivalla ohvrite arv	Algtase: 0 (2014)	106	Allikas: SKA
2.1.F. Psühholoogilise abi hüvitise maksmise kulu	Algtase: 105 239 (2014 ²⁸)	127 045	Allikas: SKA

²⁶ Analüüsi leiab: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/riigi_oigusabi_analuus_19.01.2016.pdf.

²⁷ Algtaseme andmeid 2014. aasta kohta on täpsustatud.

²⁸ Algtaseme andmeid 2014. aasta kohta on täpsustatud.

2.2.A. Elektroonilise valvega kohaldatud lähenemiskeeldude arv	Algtase: 0 (2014)	0	Allikas: kriminaalstatistika
2.2.C. Reintegratsioonitoetust saanud inimkaubandusohvrite arv	Algtase: 0 (2014)	0	Allikas: SiM andmed

Eesmärk 3: Vägivallajuhtumite menetlemine on ohvrisõbralikum

Meede 3.1. Toetatakse vägivallajuhtumite võrgustikus lahendamist

26. 2015. aastal jätkati perevägivallajuhtumite ennetamiseks ja lahendamiseks võrgustikutöö arendamisega maakondades ja viidi läbi võrgustikutöö koolitused üheksas maakonnas. 2016. aastal jätkatakse koolitustega veel viies maakonnas. Koolituste põhjalikum analüüs valmib 2016. aastal, kuid esialgne hinnang on positiivne: koolitused on aktiveerinud kohapealset suhtlust erinevate partnerite vahel ning juhtumitega tegelevate spetsialistide ringi kaasati uusi partnereid peagu kõikides piirkondades. Töö käigus on ilmnunud, et rohkem tuleb tegeleda ohvriabitöötajate kui võrgustikutöö koordineerijate motiveerimise ja hoiakutega.
27. 2015. aastal alustati ettevalmistavate tegevustega juhtumipõhise võrgustikutöö mudeli MARAC käivitamiseks rasketes perevägivallajuhtumites. Mudel ehitatakse üles ohvriabitöötajate baasil.

Meede 3.2. Teisese ohvristumise vältimiseks koolitatakse õiguskaitseasutuste töötajaid ja advokaate

28. Lähtuvalt EL ohvrite direktiivi nõudest ning vajadusest tagada kuriteoohvrite teisest ohvristumist ennetav ning ohvreid lugupidav ning väärikas kohtlemine, koostati 2015. aastal menetlejatele, kohtunike, advokaatidele ning ohvriabitöötajatele suunatud nn sensitiivsustreeningute lähteülesanne. 2016. aastal hakatakse Sisekaitseakadeemia poolt välja töötatud koolitusi pakkuma täiendkoolitusena ning edaspidi täiendatakse ka politseinike põhiõpet. Lisaks valmisid 2015. aastal juhendid politseinikele ohvrite direktiivi rakendamiseks. EL ohvrite direktiiviga ülevõtmisega seonduvad koolitused toimusid politseinikele ning prokuröridele. Eraldi koolitusi ei toimud kohtunikele ega advokaatidele.

Meede 3.3. Vägivallajuhtumeid uuritakse tõhusamalt

29. 2015. aastal koostas SoM koos partneritega alaealise mõjutusvahendite seaduse tühistamise seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise eelnõu väljatöötamiskavatsuse ning esitas eelnõu kooskõlastamisele 2016. aasta juulis. Ette valmistati alaealiste õigusrikkujate erikohtlemise poliitikamuudatused, millega võetakse alaealiste süütegudele reageerimisel senisest enam kasutusele taastava õiguse ja kahju heastamise põhimõtted, reageeritakse tõhusamalt laste tervist ohustavale käitumisele ning muudetakse alaealistele mõjutusvahendite rakendamist.
30. EL ohvrite direktiivist tulenevate KrMS muudatustega on eesmärgiks, et edaspidi seatakse kannatanute kohtlemisel kriminaalmenetluses esikohale kannatanu individuaalsust arvestav lähenemine: eesmärgiks on kannatanute õiguste parem kaitse ning nende menetlusliku seisundi tugevdamine. Muudatustega rõhutatakse, et 1) kuriteoohvrid tuleb tunnustada ja kohelda austavalt, diskreetselt ning professionaalselt, ühelgi moel diskrimineerimata; 2) kõigis kokkupuudetes kriminaalmenetluse raames tegutseva pädeva asutusega ja ohvritega tuleb arvestada kuriteoohvrite individuaalset olukorda; 3) kuriteoohvrid tuleks kaitsta uuesti ja korduvalt ohvriks langemise ja hirmutamise ning kättemaksu eest; 4) kannatanule tuleb tagada pädevate asutuste poolt vajalik ja arusaadav teave menetluse kohta.
31. 2015. aastal telliti alaealiste ülekuulamise käsiraamatu uuendamine ning 2016. aastal on kavas käsiraamatu trükkimine ning jaotus internetikeskkonnas kõigile spetsialistidele, kellel on kokkupuude hädaohus või abivajava lapsega ning vajadus lapsega vestelda või teda üle kuulata.
32. 2015. aastal komplekteeriti ESTL projekti raames seksuaalvägivalla ohvritelt bioloogiliste jälgede kogumise komplektid. Lisaks koostati vastavad juhised komplektide kasutamiseks ning korraldati erinevaid arutelusid, et kokku leppida ohvri ning komplektide kogumise, talletamise ning liikumise protsessid, mida saab ühtlustada kriminaalmenetluse ja selle menetlus-toimingutega. Bioloogiliste jälgede kogumise süsteemi arendamisse on kaasatud ka

tervishoiuasutused, politsei ning Eesti Kohtuekspertiisi Instituut. Komplektide kasutamiseks seksuaalvägivallaohvrite puhul on olemas valmisolek üle Eesti.

Meede 3.4. Korrastatakse töövahendajate ja tööandjate tegevuse üle tehtavat järelevalvet

33. Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse (TTTS) muutmise eelnõu on ettevalmistamisel. Hästi on käima läinud ühiste kontrollkäikude läbiviimine ettevõtetesse. Ebaseadusliku töötamise avastamise eesmärgil teostas PPA 2015. aastal 668 kontrollkäiku, millest 69 viidi läbi koos teiste ametkondadega. Kontrollkäikude raames kontrolliti 842 ettevõtet. Koostöö sujuvuse tagamiseks ja ühiste eesmärkide seadmiseks sõlmiti 2015. aastal PPA ja Tööinspektsiooni vahel koostööleping ühiste kontrollkäikude teostamiseks ja ühiskoolituste läbiviimiseks.

Alaeasmärgi 3 meetmete indikaatorid

Tabel 5. Alaeasmärgi 3 meetmete mõõtnäitajad 2014-2015

Alaeasmärgi 3 meetmete mõõtnäitajad	Algtase	Tase 2015	Allikas; mõõtmise sagedus
3.1.A. Loodud perevägivalla-võrgustike arv	Algtase: 5 võrgustikku (2014)	13 võrgustikku	Allikas: Vastutava ministeeriumi statistika
3.2.A. Läbi viidud koolituste arv	Algtase: 0 (2014)	75 koolitust	Allikas: Koolitusel osalejate nimekirjad
3.2.B. Koolitatud spetsialistide arv	Algtase: 0 (2014)	1626 osalejat	Allikas: Koolitusel osalejate nimekirjad
3.3.A. 14–17aastased kuriteos kahtlustatavad	Algtase: 734 (2014)	624	Allikas: politsei- ja piirivalveameti statistika
3.3.B. Lepitusmenetluste arv vägivallajuhtumites	Algtase: 650 (2014)	934	Allikas: õiguskaitseasutuste statistika andmebaas
3.4.A. Töövahenduse üle teostatud järelevalve kontrollkäikude arv	Algtase: 0 (2014)	0	Allikas: Tööinspektsiooni kontrollkäikude statistika
3.4.B. Järelevalvet teostavate ametkondade kontrollkäikude arv	Algtase: 700 (2014)	668	Allikas: PPA ja Tööinspektsiooni kontrollkäikude statistika

Eesmärk 4: Vägivalla toimepanijate kohtlemise viisid on mõjusamad ja nende retsidiivsus on vähenenud

Meede 4.1. Tõhustatakse vägivallatsejate kohtlemist kogukonnas

34. 01.01.2015. a jõustusid KrMS-i muudatused, mis võimaldavad kriminaalmenetluse oportuuniteediga lõpetamisel määrata isikule tema nõusolekul kohustuse osaleda sotsiaalprogrammis (KrMS § 202 lg 2 p 5). Analoogne võimalus sotsiaalprogrammi osas väärteomenetluses jõustus alates 27.03.2015. 2015. aastal kohaldati alaealiste suhtes kriminaalmenetluse lõpetamisel sotsiaalprogrammi kohustust ligi 20 juhul, alaealisi määrati nii pereteraapiasse MDFT, agressiivsuse asendamise treeningule ART-i kui ka politsei programmi Puhas tulevik ja noortekeskuste programmi Murdepunkt. Vägivaldsetele meestele viis Tallinna piirkonnas programme läbi EELK Perekeskus, muudes piirkondades vägivallatsejatele regulaarselt programme pakutud pole.

35. Justiitsministeeriumi eestvedamisel käivitati 2015. aastal intensiivne tõenduspõhine mitmedimensionaalne pereteraapia MDFT, mida rakendavad sotsiaalkindlustusameti ja vangla superviisorid ja terapeutid, kokku viis meeskonda. MDFT pereteraapias osales 2015. aastal 81 noort ja peret. Kõige enam suunas 2015. aastal alaealisi õigusrikkujaid teraapiasse alaealiste komisjon (38), seejärel kriminaalhooldus (25), prokuratuur ja kohus (11) ning politsei (7). Regulaarselt antakse välja MDFT infokirja, mille leiab siit: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/mdft/mdft-infokiri>. 31.11-1.12.15 toimunud seminaril „Uued suunad alaealiste õigusrikkujate kohtlemisel“ tutvustas MDFT superviisor Tiiu Meres pereteraapiat MDFT järgmiselt:

Joonis 1. Siiri Taimla poolt koostatud seminari illustreeritud kokkuvõte MDFT kohta.

36. Praktikas on ühelt poolt probleemiks sotsiaalprogrammide vähesus, mida menetluse alternatiivina kohaldada, teisalt ebakindlus ja juba olemasolevate programmide rahastamise jätkumise osas. KOV-ide võimalused erinevaid menetluse alternatiivina kohaldatavaid sotsiaalprogramme või sekkumisi toetada on napid. Menetlejates on tekkinud mitmeid korralduslikke küsimusi seoses sobivate programmide leidmisega ja isikute programmi suunamisega. Nende küsimustega tegeletakse jooksvalt. Justiitsministeerium alustas võimalike vägivallatsejatele programmipakkujate valmisoleku kaardistamisega tingimustel, kus kuriteo toimepanija tasuks programmi eest ise. Esmase tagasiside põhjal ei pruugi sellisel viisil programmi rahastamine osutada isikutele jõukohaseks. Teema vajab edasist analüüsi.
37. Eestis puudub tõenduspõhine sekkumisprogramm seksuaalhäbelise käitumisega isikutele, kuid 2015. aasta juunist on avatud seksuaalhäbe nõuandetelefon STOPP²⁹, mis käivitati Norra finantsmehhanismi programmi „Kodune ja sooline vägivald“ raames. Hetkel ei ole tagatud nõuandetelefoni jätkurahastus. Nõuandeliini üldine eesmärk on vähendada seksuaalvägivalda luues parema juurdepääsu nõuandeteenustele, mis aitavad kaasa ühiskonna sotsiaalse turvalisuse edendamisele ning valdkonnas tegutsevate organisatsioonide suutlikkuse ning tegevusvõimekuse parandamisele. Projekti vahetu eesmärk oli uue ja Eesti kontekstis innovaatilise info- ja nõuandteenuse väljatöötamine, millega parandada seksuaalhäbelise käitumisega isikute, nende lähedaste ja perekonnaliikmete ning nendega tööalaselt kokku puutuvate spetsialistide juurdepääsu nimetatud teenustele. Projekt aitab Eestil realiseerida Lanzarote konventsiooni ratifitseerimisega võetavaid kohustusi, sh tagada, et isikutel „kes kardavad, et nad võiksid toime panna mõne konventsiooni kohaselt sätestatud kuriteo, on vajaduse korral juurdepääs kuritegude toimepaneku ohu hindamiseks ja ärahoidmiseks ettenähtud sekkumisprogrammidele või –meetmetele“.

Meede 4.2. Tõhustatakse vägivallatsejate kohtlemist vangla- ja kriminaalhooldussüsteemis

38. 2015. aastal alustas Justiitsministeerium koos Hollandi ekspertidega laste elukeskkonna (sotsiaalse kliima) uurimisega kinnistes lasteasutustes. Uuringuga hõlmati Tallinna laste turvakeskus, Viru vangla noorteüksus, Maarjamaa hariduskolleegeiumi Emajõe ja Valgejõe õppekeskused ning Harku vangla.
39. 2015. aastal jätkusid vanglates ja kriminaalhoolduses programmid alaealistele, seksuaalvägivalla toimepanijatele ning perevägivalla toimepanijatele. Pere- ja paarisuhte vägivalla vähendamise programmis osales 2015. aastal 3 kinnipeetavat vähem ja 22 kriminaal-

²⁹ Nõuandetelefoni info: <http://www.sm.ee/et/mtu-eesti-abikeskused>.

hooldusalust rohkem kui 2014. aastal. Seksuaalvõigivalla toimepanijate programmi osalus näitas tõusutrendi nii vanglas kui kriminaalhoolduses, esimese puhul 9 inimest rohkem ja teise puhul 5 inimest enam kui aastal 2014. Vanglasüsteemis Alaealiste puhul on alates 2015. aastast võimalik suunata alaealisi mitme-dimensioonilisse pereteraapiasse (MDFT) ja ilmselt seetõttu on vähenenud peagu nullini ka alaealiste kriminaalhooldusaluste osalus EQUIP programmis. Vanglas elluviidavad EQUIP programmi läbis 2015. aastal umbes sama arv alaealisi kui 2014. aastal, 14 vs 16. Lisaks tehti algust pere- ja paarisuhtevõigivalla programmi mõjude hindamiseks andmete kogumisega ja koolitati seksuaalvõigivalla toimepanijate kohtlemise teemal vanglatöötajaid. 2015. aastal valmis kõrge riskiga kriminaalhooldusaluste kohtlemise mudel ja selle rakendamiseks alustati, regulaarselt toimuvad ümarlauad politsei ja teiste juhtumiga seotud spetsialistidega.

40. 2015. aastal valmis seksuaalkurjategijate kompleksravi analüüs, milles tehti ettepanekud seksuaalkurjategijate kompleksravi regulatsiooni muutmiseks ning kompleksravi praktilise korralduse parendamiseks³⁰. 2015. aasta seisuga on kompleksravi rakendamise praktika vangistuse alternatiivina seksuaalkurjategijate retsidiivsuse vähendamiseks vähenenud. Samuti koolitati 2015. aastal vanglasüsteemi ametnikke seksuaalkurjategijate teemal laiemalt. Kõrge riskiga kriminaalhooldusaluste, sh seksuaal- ning perevõigivallakuritegusid toime pannute puhul rakendati MAPPA süsteemi kriminaalhooldusaluste juhtumite võrgustikus lahendamiseks.

Alaeasmärgi 4 meetmete indikaatorid

Tabel 6. Alaeasmärgi 4 meetmete mõõtnäitajad 2014-2015

Alaeasmärgi 4 meetmete indikaatorid	Algtase	Tase 2015	Allikas; mõõtmise sagedus
4.1.A. MDFT-sse suunatud ja selle läbinud laste ja noorte arv	Algtase: 0 (2014)	81	Allikas: õiguskaitsesutuste statistika andmebaas
4.1.B. Kogukonnas rakendatavatesse programmidesse suunatud ja programmi läbinute arv	Algtase: Selgub 2015	0	Allikas: Justiitsministeeriumi statistika
4.1.C. Karistuse asemel sotsiaalprogrammi suunatud arv	Algtase: 0 (2014)	0	Allikas: õiguskaitsesutuste statistika andmebaas
4.2.A. Vanglas ja kriminaalhoolduses pere- ja paarisuhtevõigivalla vähendamise programmi läbinute arv	Algtase: 6/43 (2014)	3/65	Allikas: Vanglate infosüsteem
4.2.B. Vanglas ja kriminaalhoolduses seksuaalvõigivalla toimepanijatele mõeldud programme läbinute arv	Algtase: 7/13 (2014)	16/18	Allikas: Vanglate infosüsteem
4.2.C. Kriminaalhoolduses ja vanglas alaealistele suunatud sotsiaalprogrammi läbinute arv	Algtase: 31/14 (2014)	0/16	Allikas: Vanglate infosüsteem

Olulisemad tegevused 2016. aastal

41. Võigivallast teadlikkuse tõstmiseks ja võigivallaste hoiakute muutmiseks korraldatakse laiemat avalikkuse seas vähemalt kolm suuremahulist teavituskampaaniat: inimkaubanduse ennetamise kampaania, EAÜI kampaania „Kui lööb, siis ei armasta“, seksuaalvõigivalla kampaania teine laine.
42. Laste ja noorte riskikäitumise ennetamiseks jätkatakse eri ministeeriumide koostöös lahenduste väljatöötamist alaealiste õigusrikkujate poliitikamuudatuste rakendamiseks. Noorte paarisuhtevõigivalla ennetamiseks katsetakse programmi Expect Respect Toolkit'i ja

³⁰ Justiitsministeerium 2015, avaldamata.

käimasoleva pilootprojekti tulemuste põhjal otsustatakse 2016. aastal, kuidas programmiga edaspidi jätkatakse.

43. Jätkuvad ettevalmistused Euroopa Nõukogu naistevastase ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsiooni ratifitseerimiseks.
44. Koolitatakse menetlejaid haavatavate ohvrite sensitiivseks kohtlemiseks.
45. Ohvrite kohtlemisel on olulisimaks muudatuseks EL ohvrite direktiivi ülevõtmine nii KrMS muudatuste kui menetlejatele mõeldud koolituste kavandamise läbi. Muudatustega võeti Eesti õigusesse üle Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2012/29/EL, millega kehtestati kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded. Teiseks on oluliselt arendatud seksuaalvägivalda ohvrite kohtlemise süsteemi meditsiinivaldkonna poolt lähtuvalt tagamaks seksuaalvägivaldaohvrite teises ohvrustumise vältimine ning rehabiliteerimine.